

MALİYYƏ ALƏTLƏRİ: MƏLUMATIN AÇIQLANMASI

İctimai Sektor üçün 30 Nəli Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartı

“MALİYYƏ ALƏTLƏRİ: MƏLUMATIN AÇIQLANMASI”

MÜNDƏRİCAT

	Maddələr
Ümumi müddəalar.....	1-2
Məqsəd və tətbiq sahəsi.....	3-7
Əsas anlayışlar.....	8
Maliyyə alətlərinin sinifləri və açıqlama dərəcəsi.....	9
Maliyyə alətlərinin təşkilatın maliyyə vəziyyəti və fəaliyyət nəticələri baxımından əhəmiyyətliyi.....	10-32
Balans hesabatı.....	11-22
Maliyyə aktivləri və maliyyə öhdəliklərinin kateqoriyaları.....	11
Mənfəət və ya zərərdə əks olunan ədalətli dəyəri ilə hesablanmış maliyyə aktivləri və ya maliyyə öhdəlikləri.....	12-14
Yenidən təsnifləşdirmə.....	15-16
Tanınmanın dayandırılması.....	17
Girov.....	18-19
Kredit zərərləri üçün rezerv hesabı.....	20
Müqavilə şərtlərinin pozulması.....	21-22
Maliyyə fəaliyyətinin nəticələri haqqında hesabat.....	23
Gəlir, xərc, mənfəət və ya zərər maddələri.....	23
Digər açıqlamalar.....	24-32
Uçot siyasəti.....	24
Ədalətli dəyər.....	25-31
Güzəştli kreditlər.....	32
Maliyyə alətlərindən irəli gələn risklərin xarakteri və dərəcəsi.....	33-44
Keyfiyyət açıqlamaları.....	35
Kəmiyyət açıqlamaları.....	36-44
Kredit riski.....	38-40
Ödəniş müddəti keçmiş və ya qiymətdən düşmüş maliyyə aktivləri.....	39
Girov və kreditin gücləndirilməsi üçün əldə olunmuş digər vasitələr.....	40
Likvidlik riski.....	41
Bazar riski.....	42-44
Həssaslıq təhlili.....	42-43
Digər bazar risklərinə dair açıqlamalar.....	44
Qüvvəyə minmə tarixi.....	45-46

Ümumi müddəalar

1. Bu standart «Mühasibat Uçotu haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununa uyğun olaraq hazırlanmışdır və “Maliyyə alətləri: Məlumatın açıqlanması” adlı İctimai Sektor üçün 30 №- li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartına əsaslanmışdır.
2. Bu standart, Uçot Qaydaları və İctimai Sektor üçün Mühasibat Uçotu Standartlarının Tətbiqi üzrə Şərhlər və Təvsiyələrdə öz əksini tapmış əlavə müddəalar nəzərə alınmaqla tətbiq olunmalıdır.

Məqsəd və tətbiq sahəsi

3. Bu Standartın məqsədi, maliyyə hesabatlarının istifadəçilərinə aşağıdakıları qiymətləndirməkdə yardım edəcək açıqlamaların edilməsini təşkilatlardan tələb etməkdir:
 - (a) maliyyə alətlərinin təşkilatın maliyyə vəziyyəti və fəaliyyət nəticələri baxımından əhəmiyyətliyi; və
 - (b) hesabat dövrü ərzində və hesabat tarixində təşkilatın məruz qaldığı maliyyə alətlərdən yaranan risklərin xarakteri və dərəcəsini və təşkilatın həmin riskləri necə idarə etməsini.
4. Bu Standartda göstərilən prinsiplər “Maliyyə alətləri: Təqdimat” adlı 28 №-li və “Maliyyə alətləri: Tanınma və qiymətləndirmə” adlı 29 №-li İctimai Sektor üçün Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartlarında göstərilən maliyyə aktivlərinin və maliyyə öhdəliklərinin tanınması, qiymətləndirilməsi və təqdimatı üzrə prinsipləri tamamlayır.
5. **Bu Standart, aşağıdakılar istisna olmaqla, bütün təşkilatlar tərəfindən maliyyə alətlərinin bütün növlərinə tətbiq olunmalıdır:**
 - (a) “Fərdi maliyyə hesabatları” adlı 34 №-li, “Konsolidə edilmiş maliyyə hesabatları” adlı 35 №-li, “Asılı təsərrüfat cəmiyyətlərinə və birgə müəssisələrə investisiyaların uçotu” adlı 36 №-li İctimai Sektor üçün Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartlarına əsasən uçota alınan törəmə və asılı təşkilatlardakı və birgə fəaliyyətlərdəki iştirak payları. Lakin, bəzi hallarda, 34, 35 və ya 37 №-li İctimai Sektor üçün Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartları təşkilatların törəmə və asılı təşkilatlardakı və birgə fəaliyyətlərdəki iştirak paylarını 29 №-li İctimai Sektor üçün Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartına əsasən uçota almasını tələb edir və ya ona icazə verir. Bu halda təşkilatlar, bu Standartda olan açıqlama tələblərini tətbiq etməlidirlər. Təşkilatlar bu Standartı həmçinin, törəmə və asılı təşkilatlardakı və birgə fəaliyyətlərdəki iştirak payları üzrə bütün törəmə alətlərinə tətbiq etməlidirlər (həmin törəmə alətləri İctimai Sektor üçün 28 №-li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartında göstərilən “kapital aləti” anlayışına uyğun gəlmirsə);
 - (b) “İşçilərin mükafatlandırılması” adlı İctimai Sektor üçün 25 №-li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartının tətbiq olunduğu işçilərin mükafatlandırılması planları üzrə işgötürənin hüquqları və öhdəlikləri;
 - (c) Sığorta müqavilələrindən yaranan hüquqlar və öhdəliklər. Lakin bu Standart aşağıdakılara tətbiq olunur:
 - (i) İctimai Sektor üçün 29 №-li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartı təşkilatdan bu alətləri ayrıca uçota almasını tələb etdiyi təqdirdə, sığorta müqavilələrinə daxil olmuş törəmə alətlərə; və
 - (ii) Emitent maliyyə təminatı müqavilələrinin tanınması və qiymətləndirilməsi

**MALİYYƏ ALƏTLƏRİ: MƏLUMATIN AÇIQLANMASI
üçün İctimai Sektor üçün 29 №-li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartını
tətbiq etdiyi təqdirdə, həmin müqavilələrə.**

- (d) Pay alətləri əsasında ödəmələri tənzimləyən müvafiq yerli və ya beynəlxalq standartların tətbiq olunduğu maliyyə alətləri, müqavilələr və öhdəliklər. Bura İctimai Sektor üçün 29 №-li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartının 6-8-ci maddələrində qeyd olunan müqavilələr daxil deyil;
- (e) İctimai Sektor üçün 28 №-li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartının 16 və 17-ci və 18 və 19-cu maddələrinə əsasən kapital alətləri kimi tanınmalı alətlər.
6. Bu Standart tanınmış və tanınmamış maliyyə alətlərinə tətbiq olunur. Tanınmış maliyyə alətlərinə İctimai Sektor üçün 29 №-li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartının tətbiqi sahəsində olan maliyyə aktivləri və maliyyə öhdəlikləri aiddir. Tanınmamış maliyyə alətlərinə isə, İctimai Sektor üçün 29 №-li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartının tətbiqi sahəsindən kənar olsalar da, bu Standartın tətbiqi sahəsində olan bəzi maliyyə alətləri aiddir (məsələn, bəzi borc öhdəlikləri).
7. Bu standart İctimai Sektor təşkilatlarına, bələdiyyə orqanlarına və büdcədən kənar fondlara tətbiq edilir.

Əsas anlayışlar

8. Bu standartda istifadə edilmiş əsas anlayışlar aşağıdakı mənaları ifadə edir:

Kredit riski maliyyə alətinin bir tərəfinin öhdəliyi yerinə yetirə bilməməsi nəticəsində digər tərəfin maliyyə zərərinə səbəb olacağı riskidir.

Valyuta riski maliyyə alətinin ədalətli dəyərinin və ya həmin alət üzrə gələcək pul vəsaitlərinin hərəkətinin xarici valyuta məzənnələrində dəyişikliklər nəticəsində dəyişikliklərə məruz qalma riskidir.

Faiz dərəcəsi riski maliyyə alətinin ədalətli dəyərinin və ya həmin alət üzrə gələcək pul vəsaitlərinin hərəkətinin bazar faiz dərəcələrində dəyişikliklər nəticəsində dəyişikliklərə məruz qalma riskidir.

Likvidlik riski təşkilatın maliyyə öhdəlikləri ilə əlaqədar vəzifələrinin yerinə yetirilməsi zamanı çətinliklərlə üzləşəcəyi riskidir.

Kredit üzrə borclar adi kredit şərtlərinə əsaslanan qısamüddətli ticarət kreditor borcları istisna olmaqla, maliyyə öhdəlikləridir.

Bazar riski maliyyə alətinin ədalətli dəyərinin və ya həmin alət üzrə gələcək pul vəsaitlərinin hərəkətinin bazar qiymətlərində dəyişikliklər nəticəsində dəyişikliklərə məruz qalma riskidir. Bazar riski üç növ riskləri daxil edir: valyuta riski, faiz dərəcəsi riski və digər qiymət riski.

Digər qiymət riski dəyişikliklərin fərdi maliyyə aləti və ya onun emitentinə xas olan, yaxud bazarda alınıb-satılan bütün analoji maliyyə alətlərinə təsir göstərən faktorlar nəticəsində yaranmasından asılı olmayaraq, maliyyə alətinin ədalətli dəyərinin və ya həmin alət üzrə gələcək pul vəsaitlərinin hərəkətinin bazar qiymətlərində dəyişikliklər nəticəsində dalğalana biləcəyi riskidir (valyuta riski və ya faiz dərəcəsi riskindən irəli gələn istisna olmaqla).

Qarşı tərəf ödənişi müqavilə ilə nəzərdə tutulmuş tarixdə həyata keçirə bilmədikdə maliyyə aktivin **ödəniş müddəti keçmiş** hesab olunur.

Digər İctimai Sektor üçün Mühəsibat Uçotu Standartlarında müəyyən edilən anlayışlar bu standartda digər standartlarda olduğu kimi eyni mənada işlədilir və ayrıca nəşr edilən Müəyyən Edilən Terminlər Lüğətinə daxil edilir.

Maliyyə alətlərinin sinifləri və açıqlama dərəcəsi

9. Bu Standart məlumatların maliyyə alətlərinin sinifləri üzrə açıqlanmasını tələb etdiyi zaman, təşkilat, maliyyə alətlərini açıqlanan məlumatların xarakterinə uyğun olan və həmin alətlərin xüsusiyyətlərini nəzərə alan siniflər üzrə qruplaşdırmalıdır. Təşkilat yetərli məlumatları təmin etməlidir ki, balans hesabatındakı sətirləri uyğunlaşdırmaq mümkün olsun.

Maliyyə alətlərinin təşkilatın maliyyə vəziyyəti və fəaliyyət nəticələri baxımından əhəmiyyətliyi

10. Təşkilat, maliyyə hesabatlarının istifadəçilərinə maliyyə alətlərinin təşkilatın maliyyə vəziyyəti və fəaliyyət nəticələri baxımından əhəmiyyətliliyini qiymətləndirməkdə yardım edəcək məlumatları açıqlamalıdır.

Balans hesabatı

Maliyyə aktivləri və maliyyə öhdəliklərinin kateqoriyaları

11. İctimai Sektor üçün 29 №-li Beynəlxalq Mühəsibat Uçotu Standartına uyğun olaraq aşağıdakı kateqoriyaların hər birinin balans dəyəri ya balans hesabatında, ya da maliyyə hesabatlarına qeydlərdə açıqlanmalıdır:
- (a) Mənfəət və ya zərərdə əks olunan ədalətli dəyəri ilə hesablanmış maliyyə aktivləri. Bunları açıqlayarkən təşkilat (i) ilkin tanınma zamanı mənfəət və ya zərərdə əks olunan ədalətli dəyəri ilə hesablanmış kimi təyin edilən aktivləri və (ii) İctimai Sektor üçün 29 №-li Beynəlxalq Mühəsibat Uçotu Standartına uyğun olaraq satış üçün saxlanılmış kimi təsnifləşdirilən aktivləri ayrıca göstərməlidir;
 - (b) Ödəniş müddətinə qədər saxlanılan investisiyalar;
 - (c) Kreditlər və debitor borcları;
 - (d) Satış üçün saxlanılan maliyyə aktivləri;
 - (e) Mənfəət və ya zərərdə əks olunan ədalətli dəyəri ilə hesablanmış maliyyə öhdəlikləri. Bunları açıqlayarkən təşkilat (i) ilkin tanınma zamanı mənfəət və ya zərərdə əks olunan ədalətli dəyəri ilə hesablanmış kimi təyin edilən öhdəlikləri və (ii) İctimai Sektor üçün 29 №-li Beynəlxalq Mühəsibat Uçotu Standartına uyğun olaraq satış üçün saxlanılmış kimi təsnifləşdirilən öhdəlikləri ayrıca göstərməlidir; və
 - (f) Amortizasiya edilmiş dəyəri ilə qiymətləndirilən maliyyə öhdəlikləri.

Mənfəət və ya zərərdə əks olunan ədalətli dəyəri ilə hesablanmış maliyyə aktivləri və ya maliyyə öhdəlikləri.

MALİYYƏ ALƏTLƏRİ: MƏLUMATIN AÇIQLANMASI

12. Əgər təşkilat kredit və ya debitor borcunu (yaxud kredit və ya debitor borcları qrupunu) mənfəət və ya zərərdə əks olunan ədalətli dəyəri ilə hesablanmış aktiv kimi təyin edərsə, aşağıdakıları açıqlamalıdır:

- (a) Hesabat tarixində kredit və ya debitor borcunun (yaxud kredit və ya debitor borcları qrupunun) kredit riskinə (bax: maddə 38(a)) olan maksimum meyilliliyini;
- (b) Hər hansı əlaqədar kredit törəmə alətlərinin və ya analogi alətlərin kredit riskinə olan həmin maksimum meyilliyi azaltdığı məbləği;
- (c) Aşağıdakılardan biri ilə müəyyən olunmuş maliyyə aktivinin kredit riskində dəyişikliyə aid edilə bilən kredit və ya debitor borcunun (yaxud kredit və ya debitor borcları qrupunun) ədalətli dəyərində dövr ərzində baş vermiş və məcmu dəyişikliyin məbləğini:
 - (i) Bazar riskinin yaranmasına səbəb olan bazar şərtlərində dəyişikliyə aid edilməyən ədalətli dəyərdə dəyişikliyin məbləği ilə; və ya
 - (ii) Təşkilatın, alternativ metodun aktivin kredit riskində dəyişikliyə aid edilə bilən ədalətli dəyərdə dəyişikliyin məbləğini daha düzgün əks etdirdiyini hesab etməsi nəticəsində.

Bazar riskinin yaranmasına səbəb olan bazar şərtlərində dəyişikliklərə müşahidə olunmuş (etalon) faiz dərəcəsi, məhsulların qiymətləri, xarici valyuta mübadilə məzənnəsi və ya qiymət indeksi yaxud dərəcələrində dəyişikliklər daxil edilir;

- (d) Hər hansı əlaqədar kredit törəmə alətlərinin və ya analogi alətlərin ədalətli dəyərində dövr ərzində baş vermiş və kredit və debitor borcunun təyin edilməsindən etibarən olan məcmu dəyişikliyin məbləğini.

13. Əgər təşkilat İctimai Sektor üçün 29 №-li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartının 11-ci maddəsinə uyğun olaraq maliyyə öhdəliyini mənfəət və ya zərərdə əks olunan ədalətli dəyəri ilə hesablanmış maliyyə öhdəliyi kimi təyin edərsə, aşağıdakıları açıqlamalıdır:

- (a) aşağıdakılardan biri kimi müəyyən olunmuş maliyyə öhdəliyinin kredit riskində dəyişikliyə aid edilə bilən həmin öhdəliyin ədalətli dəyərində dövr ərzində baş vermiş və məcmudəyişikliyin məbləğini:
 - (i) bazar riskinin yaranmasına səbəb olan bazar şərtlərində dəyişikliyə aid edilməyən ədalətli dəyərdə dəyişikliyin məbləği ilə; və ya
 - (ii) təşkilatın, alternativ metodun öhdəliyin kredit riskində dəyişikliyə aid edilə bilən ədalətli dəyərdə dəyişikliyin məbləğini daha düzgün əks etdirdiyini hesab etməsi nəticəsində.

Bazar riskinin yaranmasına səbəb olan bazar şərtlərində dəyişikliklərə etalon faiz dərəcəsi, digər təşkilatın maliyyə alətinin qiyməti, məhsulların qiymətləri, xarici valyuta mübadilə məzənnəsi və ya qiymət indeksi yaxud dərəcələrində dəyişikliklər daxil edilir;

- (b) maliyyə öhdəliyinin balans dəyəri ilə təşkilatın müqavilə şərtlərinə əsasən ödəniş tarixində öhdəliyin sahibinə ödəməli olacağı məbləğ arasındakı fərqi.

14. Təşkilat aşağıdakıları açıqlamalıdır:

- (a) 12(c) və 13(a) maddələrində göstərilən tələblərə riayət etmək üçün istifadə olunan metodları;

MALİYYƏ ALƏTLƏRİ: MƏLUMATIN AÇIQLANMASI

- (b) Təşkilatın 12(c) və ya 13(a) maddələrinin tələblərini yerinə yetirmək üçün etdiyi açıqlamaların maliyyə aktivini və ya maliyyə öhdəliyinin kredit riskində dəyişikliyə aid edilə bilən ədalətli dəyərində dəyişikliyin məbləğini düzgün əks etdirmədiyi faktını, bu nəticəyə gəlmənin səbəbini və onun fikrincə açıqlanması lazım olan amilləri.

Yenidən təsnifləşdirmə

15. Təşkilat maliyyə aktivini aşağıdakı dəyərlərdən biri ilə qiymətləndirilən maliyyə aktivini kimi yenidən təsnif edərsə, yenidən təsnifləşdirmə nəticəsində hər bir kateqoriyaya daxil edilən və bu kateqoriyadan çıxarılan məbləği və həmin yenidən təsnifləşdirmənin səbəbini açıqlamalıdır (bax: İctimai Sektor üçün 29 №- li Beynəlxalq Mühəsibat Uçotu Standartının 58–61-ci maddələri):
- (a) Ədalətli dəyəri ilə deyil, ilkin dəyəri və ya amortizasiya edilmiş dəyəri ilə; və ya
 - (b) İlkin dəyəri və ya amortizasiya edilmiş dəyəri ilə deyil, ədalətli dəyəri ilə.
16. Təşkilat maliyyə aktivini mənfəət və ya zərərdə əks olunan ədalətli dəyəri ilə hesablanmış kateqoriyasından İctimai Sektor üçün 29 №- li Beynəlxalq Mühəsibat Uçotu Standartının 55-ci maddəsi əsasında və ya satış üçün saxlanılan kateqoriyasından 56-cı maddəsi əsasında xaric edibə aşağıdakıları açıqlamalıdır:
- (a) Hər kateqoriyadan xaric olunmuş və digər kateqoriyaya aid edilmiş məbləği;
 - (b) Aktivin silinməsinə qədər hər hesabat dövrü üçün cari və keçmiş dövrlərdə bütün yenidən təsnifləşdirilmiş maliyyə aktivlərinin balans və ədalətli dəyərləri;
 - (c) Hesabat dövrü ərzində yenidən təsnifləşdirilmiş maliyyə aktivini üzrə ədalətli dəyərin dəyişikliyinə mənfəət və ya zərərdə və yaxud xalis aktivlərdə/kapitalda tanınan qazanc və ya itki (cari və keçmiş hesabat dövrləri üçün);
 - (d) Maliyyə aktivinin yenidən təsnifləşdirilməsindən silinməyə qədər sonrakı hər bir hesabat dövrlərində həmin aktivin təsnifləşdirilmədiyi halda mənfəət və ya zərərdə və yaxud xalis aktivlərdə/kapitalda tanınacaq ədalətli dəyərin dəyişikliyinə qazanc və ya itki və mənfəət və ya zərərdə tanınmış qazanc, itki, gəlir və xərc; və
 - (e) Maliyyə aktivinin yenidən təsnifləşdirmə tarixində təşkilatın həmin aktivin realizasiyasından əldə edə biləcəyi nəgd vəsaiti və effektiv faiz dərəcəsini.

Tanınmanın dayandırılması

17. Təşkilat maliyyə aktivlərini, onların bir qisminin və ya hamısının tanınmasının dayandırılması üçün tələblərə cavab verməyəcək şəkildə silə bilər (bax: İctimai Sektor üçün 29 №-li Beynəlxalq Mühəsibat Uçotu Standartının 18–40-cı maddələri). Bu cür maliyyə aktivlərinin hər sinfi üzrə aşağıdakılar açıqlanmalıdır:
- (a) Aktivlərin xüsusiyyətləri;
 - (b) Təşkilata aid mülkiyyət hüququ ilə bağlı risk və mükafatların xüsusiyyətləri;
 - (c) Təşkilat bütün aktivlərin tanınmasını davam etdirdikdə, həmin aktivlərin və onlarla əlaqədar öhdəliklərin balans dəyəri; və

MALİYYƏ ALƏTLƏRİ: MƏLUMATIN AÇIQLANMASI

- (d) Təşkilat aktivlərin qismən tanınmasını onların müvafiq işlərində istifadə edildiyinə görə davam etdirdikdə, ilkin aktivlərin ümumi balans dəyəri, təşkilatın tanınmasını davam etdirdiyi aktivlərin məbləği və əlaqəli öhdəliklərin balans dəyəri.

Girov

18. Təşkilat aşağıdakıları açıqlamalıdır:
- (a) Öhdəliklər və ya şərti öhdəliklər üzrə girov olaraq qoyduğu maliyyə aktivlərinin balans dəyərini, o cümlədən İctimai Sektor üçün 29 №-li Beynəlxalq Mühəsibat Uçotu Standartının 40(a) maddəsinə əsasən yenidən təsnifləşdirilmiş məbləğləri; və
 - (b) Girov ilə bağlı bəyanat və şərtləri.
19. Təşkilat, ona girov qoyulmuş aktivlərə (maliyyə və ya qeyri-maliyyə aktivlərindən ibarət) sahib olduqda və girovun sahibi tərəfindən öhdəliklərin yerinə yetirilməməsi halı mövcud olmadıqda həmin girov qoyulmuş aktivləri satmaq və ya yenidən girov qoymaq hüququna malik olduqda, aşağıdakıları açıqlamalıdır:
- (a) Sahib olduğu girovun ədalətli dəyərini;
 - (b) Satılmış və ya yenidən girov qoyulmuş hər hansı girovun ədalətli dəyərini və təşkilatın onu qaytarmaq öhdəliyinə malik olub-olmadığı faktını; və
 - (c) Təşkilat tərəfindən girovun istifadəsinə dair bəyanat və şərtləri.

Kredit zərərləri üçün rezerv hesabı

20. Kredit zərərləri maliyyə aktivlərinin qiymətdən düşməsinə səbəb olduqda və təşkilat həmin qiymətdən düşmə məbləğini aktivin balans dəyərinin birbaşa azaldılması vasitəsilə deyil, ayrı hesabda (məsələn, fərdi aktivlərin dəyərdən düşmə zərəri üçün rezerv hesabı) uçota aldıqda, həmin hesabda dövr ərzində baş verən dəyişikliklərin tutuşdurulmasını (hərəkətini) maliyyə aktivlərinin hər sinfi üzrə açıqlamalıdır.

Müqavilə şərtlərinin pozulması

21. Hesabat tarixinə olan kredit üzrə borclar ilə əlaqədar təşkilat aşağıdakıları açıqlamalıdır:
- (a) Dövr ərzində baş vermiş əsas məbləğin və ya faizin ödənilməməsini;
 - (b) Hesabat tarixinə ödənilməyən kredit üzrə borcların balans dəyərini; və
 - (c) Maliyyə hesabatlarının dərc olunmaq üçün təsdiq edildiyi tarixə qədər kredit üzrə borclar ilə əlaqədar ödənişin həyata keçirilib-keçirilməməsini və ya onlar üzrə şərtlərin yenidən danışıması faktını.
22. Hesabat dövrü ərzində 21-ci maddədə göstərilən hallardan fərqli olan kredit müqaviləsinin şərtlərinin pozulması halları baş verərsə və bu hallar borc verənin ödənişin tezləşdirilməsini tələb etməsinə imkan verərsə, təşkilat 21-ci maddədə tələb olunan eyni məlumatları açıqlamalıdır (hesabat tarixində və ya bu tarixə qədər borcun ödənilməsi və ya borcun şərtlərinin yenidən danışıması halları istisna olmaqla).

Maliyyə fəaliyyətinin nəticələri haqqında hesabat

Gəlir, xərc, mənfəət və ya zərər maddələri

23. Təşkilat aşağıdakı gəlir, xərc, mənfəət və ya zərər maddələrini ya maliyyə hesabatlarında, ya da onlara qeydlərdə açıqlamalıdır:
- (a) Aşağıdakı maddələr üzrə xalis mənfəət və ya zərərləri:
 - i) Mənfəət və ya zərərdə əks olunan ədalətli dəyəri ilə hesablanmış maliyyə aktivləri. Bunları açıqlayarkən təşkilat (i) ilkin tanınma zamanı mənfəət və ya zərərdə əks olunan ədalətli dəyəri ilə hesablanmış kimi təyin edilən aktivləri və (ii) İctimai Sektor üçün 29 №-li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartına uyğun olaraq satış üçün saxlanmış kimi təsnifləşdirilən aktivləri ayrıca göstərməlidir;
 - ii) Dövr ərzində birbaşa kapitalda tanınan və kapitaldan çıxarılaraq dövr üzrə mənfəət və ya zərərdə tanınan mənfəət və ya zərər məbləği ayrıca göstərilməklə, satış üçün mövcud olan maliyyə aktivləri;
 - iii) Ödəniş tarixinə qədər saxlanılan investisiyalar;
 - iv) Kreditlər və debitor borcları; və
 - v) Amortizasiya edilmiş dəyəri ilə qiymətləndirilən maliyyə öhdəlikləri;
 - (b) Mənfəət və ya zərərdə əks olunan ədalətli dəyəri ilə hesablanmış kateqoriyasına aid edilməyən maliyyə aktivləri və maliyyə öhdəlikləri üzrə cəmi faiz gəliri və cəmi faiz xərclərini (effektiv faiz metodu ilə hesablanan);
 - (c) Aşağıdakı maddələrdən yaranan komissiya gəlir və xərcləri (effektiv faiz dərəcəsinin müəyyən olunması üçün istifadə olunan məbləğlər istisna olmaqla):
 - (i) Mənfəət və ya zərərdə əks olunan ədalətli dəyəri ilə hesablanmış kateqoriyasına aid edilməyən maliyyə aktivləri və maliyyə öhdəlikləri; və
 - (ii) Aktivlərin ayrı-ayrı şəxslər, trastlar, pensiya təminatı planları və digər qurumların adından saxlanması və ya investisiya qoyulması ilə nəticələnən trast və digər fidusiar tədbirlər;
 - (d) Qiymətdən düşmüş maliyyə aktivləri üzrə faiz gəlirini; və
 - (e) Maliyyə aktivlərinin hər bir sinfi üzrə hər hansı qiymətdən düşmə zərərinin məbləğini.

Digər açıqlamalar

Uçot siyasəti

24. “Maliyyə hesabatlarının təqdimatı üzrə” İctimai Sektor üçün 1 №-li Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Standartının 88-ci maddəsinə əsasən təşkilat, istifadə edilmiş əsas uçot siyasətlərinin xülasəsində maliyyə hesabatlarının hazırlanmasında istifadə olunmuş qiymətləndirmə əsasını (əsaslarını) və maliyyə hesabatlarının düzgün anlaşılması üçün zəruri olan digər uçot siyasətlərini əks etdirməlidir.

Ədalətli dəyər

MALİYYƏ ALƏTLƏRİ: MƏLUMATIN AÇIQLANMASI

25. 31-ci maddədə göstərilən hallar istisna olmaqla, təşkilat, maliyyə aktivləri və maliyyə öhdəliklərinin hər sinfinin (bax: maddə 9) ədalətli dəyərini həmin sinfin balans dəyəri ilə müqayisə olunmasını mümkün edəcək şəkildə açıqlamalıdır.
26. Ədalətli dəyərin açıqlanması zamanı təşkilat maliyyə aktivləri və maliyyə öhdəliklərini siniflər üzrə qruplaşdırmalı, lakin yalnız onların balans hesabatında da qarşılıqlı əvəzləşdirildiyi təqdirdə qarşılıqlı əvəzləşdirmə aparmalıdır.
27. Təşkilat maliyyə aktivləri və ya maliyyə öhdəliklərinin hər bir sinfi üzrə onların ədalətli dəyərinin müəyyən olunması zamanı tətbiq olunan metodları və fərziyyələri açıqlamalıdır. Məsələn, tətbiq olunursa, əvvəlcədən ödənilən xərclərin dərəcələri, kredit üzrə ehtimal olunan zərərlərinin dərəcələri və faiz və ya diskont dərəcələri ilə əlaqədar fərziyyələr barədə informasiya açıqlanmalıdır. Qiymətləndirmə üsulunda dəyişiklik olduğu halda, təşkilat o dəyişikliyin edilməsi faktını və ona gətirən səbəbləri açıqlamalıdır.
28. 29-cu maddədə tələb olunanları açıqlamaq üçün təşkilat ədalətli dəyər qiymətləndirmələrini müəyyən bir iyerarxiyaya əsasən təsnifləşdirməlidir ki, həmin təsnifləşdirmə qiymətləndirmə zamanı istidadə olunan ilkin məlumatların əhəmiyyətini əks etdirməsin. Bu iyerarxiya aşağıdakı pillələrdən ibarət olmalıdır:
 - (a) Bənzər aktivlər və ya öhdəliklər üçün fəal bazarda mövcud olan elan edilmiş qiymətlər (pillə 1);
 - (b) Birinci pilləyə daxil olmayan, bir başa (məsələn qiymət) və dolayı yolla (məsələn qiymətdən irəli gələn) aktiv və ya öhdəlik üçün müşahidə edilə bilən digər bilgiler (pillə 2); və
 - (c) Bazarda müşahidə edilə bilən məlumatlara əsaslanmayan aktiv və ya öhdəlik üçün bilgiler (pillə 3).
29. Ədalətli dəyərlə qiymətləndirilmiş və balans hesabatında əksini tapmış maliyyə alətlərinin hər bir sinfi üzrə təşkilat aşağıdakıları açıqlamalıdır:
 - (a) 28-ci maddəyə əsasən ədalətli dəyərlə qiymətləndirmələrin iyerarxiyanın hansı pilləsinə bütövlüklə aid edilməsi;
 - (b) Birinci və ikinci pillələr arasında hər hansı əhəmiyyətli yerdəyişmələr və onların səbəbləri. Hər bir pilləyə daxil olunan və həmin pillədən xaric olunan ədalətli dəyər qiymətləndirmələri hər biri ayrı ayrılıqda açıqlanmalıdır. Bu məqsəd üçün, əhəmiyyətlik mənfəət və zərər və cəmi aktivlər və ya passivlər məbləğləri ilə müqayisədə müəyyən olunmalıdır;
 - (c) Üçüncü pilləyə aid edilən ədalətli dəyərlə qiymətləndirmələr üçün aşağıdakı dəyişiklikləri ayrı-ayrı açıqlamaqla ilin əvvəlində olan balans dəyəri ilə ilin sonuna olan balans dəyərinin tutuşdurulması:
 - (i) Hesabat dövrü ərzində mənfəət və ya zərərdə tanınan cəmi qazanclar və ya itkilər və onların mənfəət və ya zərər hesabatının hansı sətrində əks olunduğu;
 - (ii) Xalis aktivlərdə/kapitalda tanınan cəmi qazanclar və ya itkilər;
 - (iii) Satınalmalar, satışlar, buraxılışlar və ödənilmələr; və
 - (iv) Üçüncü pilləyə daxil olunan və həmin pillədən xaric olunan ədalətli dəyər qiymətləndirmələri və onların səbəbləri.

MALİYYƏ ALƏTLƏRİ: MƏLUMATIN AÇIQLANMASI

- (d) Üçüncü pilləyə aid edilən ədalətli dəyərlə qiymətləndirmələr üçün, əgər əsas olaraq istifadə olunan bilginin digəri ilə əvəzləndirilməsi nəticəsində ədalətli dəyər əhəmiyyətli dərəcədə dəyişirsə, onda təşkilat bu faktı və dəyişikliyin təsirinin nədən ibarət olduğunu açıqlamalıdır.

Bu maddədə göstərilən kəmiyyət açıqlamaları təşkilat cədvəl şəkilində təqdim etməlidir.

30. Maliyyə aləti üzrə fəal bazar mövcud deyilsə, onun ədalətli dəyəri qiymətləndirmə üsulunun tətbiqi vasitəsilə müəyyən olunur. Buna baxmayaraq, qiymətləndirmə üsulu bazar iştirakçılarının qiymətin əmələ gəlməsində nəzərə alındıqları bütün amilləri birləşdirmirsə və ya o maliyyə alətlərinin qiymətləndirilməsi üçün qəbul olunmuş iqtisadi metodologiya ilə uyğun gəlmirsə, onda ilkin tanınma zamanı ədalətli dəyərin müəyyən olunması üçün ən yaxşı göstərici əməliyyatın həyata keçirildiyi qiymətdir. Buradan belə nəticəyə gəlmək olar ki, ilkin tanınma zamanı ədalətli dəyər ilə həmin tarixdə qiymətləndirmə üsulunun tətbiqi ilə müəyyən olunacaq dəyər arasında fərq ola bilər. Bu cür fərq mövcud olarsa, təşkilat maliyyə alətlərinin sinifləri üzrə aşağıdakıları açıqlamalıdır:
- (a) Qiymətin müəyyən olunması zamanı bazar iştirakçıları tərəfindən nəzərə alınacaq faktorlarda (vaxt daxil olmaqla) dəyişikliyin əks etdirilməsi məqsədilə, mənfəət və ya zərərdə yaranan həmin fərqi tanınması üçün istifadə olunan uçot siyasətini; və
- (b) Dövrün əvvəlində və sonunda mənfəət və ya zərərdə tanınmalı olan məcmu fərqi və həmin fərqi qalığı üzrə dəyişikliklərin uyğunlaşdırılmasını.
31. Aşağıdakı hallarda ədalətli dəyərin açıqlanması tələb olunmur:
- (a) Balans dəyəri ədalətli dəyərə kifayət qədər yaxın olan təxmini məbləğ olduqda, məsələn, qısamüddətli ticarət debitor və kreditor borcları kimi maliyyə alətləri üçün;
- (b) Ədalətli dəyərinin etibarlı əsasda qiymətləndirilə bilməməsi səbəbindən İctimai Sektor üçün 29 №-li Beynəlxalq Mühəsibat Uçotu Standartına əsasən ilkin dəyəri ilə qiymətləndirilən, fəal bazarda təyin edilmiş bazar qiymətinə malik olmayan kapital alətləri və ya bu cür kapital alətləri ilə əlaqədar olan törəmə alətlərinə investisiya zamanı; və ya
- (c) Tərkibində mülahizəli iştirak xüsusiyyəti olan müqavilələr, o halda ki həmin xüsusiyyətlərin ədalətli dəyərinin ölçülməsi mümkün deyil.

Güzəştli kreditlər

32. Güzəştli kreditlər təşkilat tərəfindən bazar qiymətindən aşağı qiymətlə verilən kreditlərdir. Belə kreditlərə təşkilat tərəfindən inkişaf edən ölkələrə, kiçik fermalara, tələbələrə, ev almaq üçün aşağı gəlirli ailələrə verilən kreditlər aid edilə bilər. Verilmiş güzəştli kreditlər üçün təşkilat aşağıdakıları açıqlamalıdır:

- (a) İlin əvvəlində kreditlərin balans dəyəri ilə ilin sonuna olan balans dəyərinin tutuşdurulması, o cümlədən:
- (i) Hesabat dövrü ərzində verilmiş kreditlərin nominal dəyəri;
- (ii) İlkin tanınma zamanı edilmiş ədalətli dəyər düzəlişi;
- (iii) Hesabat dövrü ərzində geri qaytarılmış kreditlər;
- (iv) Dəyərdən düşmə zərərləri; və

- (v) Digər dəyişikliklər.
- (b) Kreditlərin hesabat dövrün sonuna olan nominal dəyəri;
- (c) Müxtəlif kredit növlərinin məqsədləri və şərtləri; və
- (d) Qiymətləndirmə zamanı tətbiq olunan fərziyyələr.

Maliyyə alətlərindən irəli gələn risklərin xarakteri və dərəcəsi

33. **Təşkilat, maliyyə hesabatlarının istifadəçilərinə hesabat tarixində təşkilatın məruz qaldığı maliyyə alətlərinə bağlı risklərin xarakteri və dərəcəsini qiymətləndirməkdə yardım edəcək məlumatları açıqlamalıdır.**
34. 35–44-cü maddələrdə tələb olunan açıqlamalar maliyyə alətləri ilə əlaqədar yaranan risklər və təşkilatın həmin riskləri necə idarə etməsinə yönəlmişdir. Həmin risklər adətən kredit riskini, likvidlik riskini və bazar riskini daxil edir, lakin bunlarla məhdudlaşmır.

Keyfiyyət açıqlamaları

35. Maliyyə alətləri ilə əlaqədar yaranan risklərin hər növü üzrə təşkilat aşağıdakıları açıqlamalıdır:
- (a) Riskə məruzluğunu və bu riskin hansı şəkildə yaranmasını;
 - (b) Risklərin idarə olunması üzrə hədəflərini, siyasətini və prosesləri və risklərin qiymətləndirilməsi üçün istifadə olunan metodları; və
 - (c) Əvvəlki dövrə nəzərən (a) və ya (b) bəndlərində baş vermiş hər hansı dəyişiklikləri.

Kəmiyyət açıqlamaları

36. Maliyyə alətləri ilə əlaqədar yaranan risklərin hər növü üzrə təşkilat aşağıdakıları açıqlamalıdır:
- (a) Hesabat tarixində həmin riskə meyilliliyi barədə kəmiyyət göstəricilərinin xülasəsini. Bu açıqlama, təşkilatın əsas idarəetmə heyətinə daxili hesabatlarda təqdim olunan məlumatlara əsaslanmalıdır (“Əlaqəli tərəflər haqqında məlumatın açıqlanması” adlı İctimai Sektor üçün 20 №-li Beynəlxalq Mühəsibat Uçotunun Standartında göstəriləni kimi), məsələn təşkilatın direktorlar şurasına və ya baş icraçı direktora;
 - (b) Riskin əhəmiyyətli olmadığı hallar istisna olmaqla (“əhəmiyyətlik” anlayışının müzakirəsi üçün (bax: İctimai Sektor üçün 1 № li Beynəlxalq Mühəsibat Uçotu Standartının 30-32-ci maddələri), (a) bəndində göstərilmədiyi dərəcədə, 38–44-cü maddələrdə tələb olunan açıqlamaları;
 - (c) (a) və (b) bəndlərindən aşkar olaraq görünürsə, riskin təmərküzləşməsinə.
37. Hesabat tarixinə açıqlanmış kəmiyyət göstəriciləri hesabat dövrü ərzində təşkilatın riskə meyilliliyini əks etdirmirsə, təşkilat bu meyilliliyi əks etdirəcək digər məlumatları açıqlamalıdır.

Kredit riski

38. Təşkilat maliyyə alətlərinin hər sinfi üzrə aşağıdakıları açıqlamalıdır:
- (a) Hər hansı girov və ya kreditin gücləndirilməsi üçün digər vasitələr nəzərə alınmadan, hesabat tarixində onun kredit riskinə maksimum məruz qaldığını ən yaxşı əks etdirəcək məbləği;
 - (b) (a) bəndində açıqlanmış məbləğ üzrə təminat olaraq saxlanılan girov və kreditin gücləndirilməsi üçün digər vasitələri;
 - (c) Nə ödəniş müddəti keçmiş, nə də qiymətdən düşmüş olan maliyyə aktivlərinin kredit keyfiyyəti barədə məlumatı; və
 - (d) Şərtləri yenidən müzakirə olunmasa ödəniş müddəti keçmiş və ya qiymətdən düşmüş hesab olunacaq maliyyə aktivlərinin balans dəyərini.

Ödəniş müddəti keçmiş və ya qiymətdən düşmüş maliyyə aktivləri

39. Təşkilat maliyyə aktivlərinin hər sinfi üzrə aşağıdakıları açıqlamalıdır:
- (a) Hesabat tarixində ödəniş müddəti keçmiş, lakin qiymətdən düşmüş hesab olunmayan maliyyə aktivlərinin müddətinin təhlili;
 - (b) Hesabat tarixində fərdi olaraq qiymətdən düşmüş kimi müəyyən olunan maliyyə aktivlərinin təhlili, onların qiymətdən düşməsinin müəyyən olunması zamanı nəzərdən keçirilən faktorlar daxil olmaqla; və
 - (c) (a) və (b) bəndlərində açıqlanmış məbləğlər üçün təminat olaraq saxlanılan girov və kreditin gücləndirilməsi üçün digər vasitələrin təsvirini və onların ədalətli dəyərinin qiymətləndirilməsini (ədalətli dəyərin qiymətləndirilə bilməməsi halları istisna olmaqla).

Girov və kreditin gücləndirilməsi üçün əldə olunmuş digər vasitələr

40. Təşkilat dövr ərzində təminat olaraq saxladığı girova və ya kreditin gücləndirilməsi üçün digər vasitələrə (məsələn, zəmanətlər) sahib olmaqla maliyyə və ya qeyri-maliyyə aktivlərini əldə etdikdə və bu aktivlər digər Standartlarda göstərilmiş tanınma meyarlarına cavab verdikdə, aşağıdakı məlumatları açıqlamalıdır:
- (a) Əldə olunmuş aktivlərin xarakterini və balans dəyərlərini; və
 - (b) Aktivlər nəgd vəsaitə asan çevrilə bilmədikdə, həmin aktivlərin xaric olması və ya fəaliyyətlərinin həyata keçirilməsində istifadə olunması üçün siyasətini.

Likvidlik riski

41. Təşkilat aşağıdakıları açıqlamalıdır:
- (a) Törəmə alətləri olmayan maliyyə öhdəlikləri üzrə müqavilə şərtlərinə əsasən ödəniş tarixinə qədər qalan müddəti göstərən ödəniş müddətinin təhlilini;
 - (b) Törəmə alətləri olan maliyyə öhdəlikləri üzrə ödəniş müddətinin təhlilini. Bu təhlil ödəniş tarixlərinin pul vəsaitləri hərəkətini anlamaq üçün əhəmiyyətli olan törəmə

alətləri olan maliyyə öhdəliklərin müqavilə şərtlərinə əsasən ödəniş tarixinə qədər qalan müddətləri göstərməlidir; və

- (c) (a) və (b) bəndlərinə xas olan likvidlik risklərinin necə idarə etməsinin təsvirini.

Bazar riski

Həssaslıq təhlili

42. Təşkilat, onun 43-cü maddənin tələblərinə riayət etməsi halları istisna olmaqla, aşağıdakıları açıqlamalıdır:
- (a) Həmin tarixdə müvafiq risk üzrə dəyişkənlərdə baş verməsi məntiqi olaraq mümkün olan dəyişikliklərin mənfəət və ya zərər və kapitala təsiri göstərilməklə, təşkilatın hesabat tarixində məruz olduğu bazar risklərinin hər bir növü üzrə həssaslıq təhlilini;
 - (b) Həssaslıq təhlilinin həyata keçirilməsi zamanı istifadə olunan metodları və fərziyyələri; və
 - (c) Keçmiş dövrlərə nəzərən istifadə olunan metod və fərziyyələrdə dəyişiklikləri və bu dəyişikliklərin səbəblərini.
43. Təşkilat, risk dəyişkənlərinin (məsələn, faiz dərəcələri və mübadilə məzənnələri) qarşılıqlı asılılığını əks etdirən “riskli məbləğ (dəyər)” kimi həssaslıq təhlilini həyata keçirirsə və bundan maliyyə risklərinin idarə olunması üçün istifadə edirsə, bu həssaslıq təhlilini 42-ci maddədə göstərilən təhlil əvəzinə istifadə edə bilər. Təşkilat həmçinin, aşağıdakı məlumatları açıqlamalıdır:
- (a) Bu cür həssaslıq təhlilinin hazırlanması zamanı istifadə olunan metodların və təmin olunmuş verilənlərin əsasında duran başlıca parametr və fərziyyələrin izahını; və
 - (b) İstifadə olunan metodun məqsədinin və aktiv və öhdəliklərin ədalətli dəyərini tam şəkildə əks etdirməyən məlumatlar ilə nəticələnmə biləcək məhdudiyətlərin izahını.

Digər bazar risklərinə dair açıqlamalar

44. 42 və ya 43-cü maddələrə uyğun olaraq açıqlanmış həssaslıq təhlili maliyyə alətinə xas olan riski əks etdirmirsə (məsələn, ilin sonuna olan risk meyilliliyinin dövr ərzində meyilliliyi əks etdirməməsi səbəbindən), təşkilat bu faktı və təhlilin riski əks etdirməməsinin səbəbini açıqlamalıdır.

Qüvvəyə minmə tarixi

45. **Bu standartın qüvvəyə minməsi Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyinin müvafiq əmri ilə müəyyən edilir.**
- 45A. **2015-ci ilin yanvar ayında dərc olunmuş İSMUBS 35 və İSMUBS 37 sayəsində 3(a) maddəsinə düzəliş edildi. Təşkilat İSMUBS 35 və İSMUBS 37 tətbiq etdiyi zaman bu düzəlişi də tətbiq etməlidir.**

46. Təşkilat bu qüvvəyə minmə tarixindən sonrakı maliyyə hesabatı məqsədləri üçün İSMUBS 33-də verilmiş mühasibatın hesablama metodunu qəbul etdikdə, bu Standart hesablama metodunun qəbul edilmə tarixini və ya bu tarixdən sonrakı dövrlərini əhatə edən təşkilatın illik maliyyə hesabatlarına tətbiq olunur.
- 46A. 2015-ci ilin yanvar ayında dərc olunmuş İSMUBS 33 sayəsində 46-cı maddəyə düzəliş edildi. Təşkilat bu dəyişiklikləri 1 yanvar 2017 tarixindən sonra başlayan dövrlər üçün maliyyə hesabatlarında tətbiq etməlidir. Erkən tətbiqə icazə verilir. Əgər təşkilat İSMUBS 33-ü 1 yanvar 2017-dən öncə tətbiq edərsə, o bu dəyişiklikləri də eyni dövrdə tətbiq etməlidir.